

אם נמשיך בצורה הזו, פנסיות לא יהיו לנו. לדור ה-X לא יישאר כלום, דור ה-Y בכלל במצב גרוע

מסרים שליליים ביחס לגיל משפיעים על ההתנהגות, הביטחון העצמי ואפילו הבריאות, וגורמים להפנמת "תודעת זקנה" שעלולה להוביל למוות מוקדם. מה מסתתר מאחורי התיאור "צעיר ודינמי" במודעות הדרושים ומה חושבת על הנושא פרופ' ליאת אילון, חוקרת גילנות מאוניברסיטת בר אילן?

"יש מי שלא יאהב את מה שאני אומרת, אבל המקור הראשי לאפליה, בעיניי, טמון בחוק הפנסיה. זה חוק מפלה לכל דבר ועניין. הוא קובע שרירותית שגברים מגיל 67 ונשים מגיל 62 צריכים לפרוש, או להתנדב ולתת את כל הניסיון וההכשרה שצברו בחינם. החוק הזה הוא שמכתיב את שאר האפליות בשוק התעסוקה: ככל שאנשים מבוגרים יותר, כך ייקח להם הרבה יותר זמן למצוא עבודה, הם הראשונים להיות מפוטרים בתהליכי ייעול, והאחרונים שיישלחו להכשרות. החוק הופך את המצב לכזה שבגיל מסוים כבר לא שווה להשקיע בהם או לקלוט אותם."

קשה להכחיש שהליך הזקנה כרוך הרבה פעמים בירידה ביכולות. ככל שמתבגרים יש גם התרחקות מטכנולוגיות ומנטוורקינג. זו סיבה נוספת שהופכת את העסקת המבוגרים לבלתי משתלמת. "צריך לנסות לראות את היתרונות. זה נכון שיש ירידה בחלק מהכישורים, אבל זה תלוי אם אדם נשאר פעיל ומעורה, או שנזרק משוק העבודה בגיל יחסית צעיר. ככל שאנשים יישארו בשוק לאורך זמן, כך הם גם יישארו רלוונטיים. בנוסף, למבוגרים יש ניסיון וחוכמת חיים ואולי גם זמן - מה שלא תמיד יש בגילאים צעירים. השונות בין אנשים פעילים לבלתי פעילים בגילים המבוגרים גדלה. הסביבה, התפקיד והרגלי החיים משחקים תפקיד עצום. צריך לזכור שאם אדם פורש, הרבה פעמים חלה אצלו התדרדרות. השנה הראשונה לפרישה היא הכי קשה בחיים של אדם."

באיזה מובן?

"קשרים במוח מתנוונים וקשרים חברתיים נפגמים. זה בדיוק כמו להפסיק לעשות כושר. במיוחד לגבי גברים, שעבורם הפרישה לרוב משמעותית יותר, משום שהם בדרך כלל מזדהים מאוד עם עבודתם. לנשים, לרוב, יש עיסוקים נוספים כמו טיפול בבית, בילדים ובנכדים, ועבודה היא רק עיסוק אחד מני רבים, לכן ההשלכות של הפרישה על נשים פחות קשות."

"אם אדם בן 50-55 מתחיל לקבל מסרים שהוא לא מתאים לתפקיד 'הצעיר והדינמי', הוא מפנים את המסרים הללו ומרגיש פחות רלבנטי ומתאים, לא רק לשוק העבודה, אלא לחברה בכלל. יש מחקרים שמראים שכשחושפים אנשים מבוגרים למסרים שליליים בנוגע לגילם, הם מפנימים זאת, הולכים לאט יותר ואפילו נופלים. מספיק שמישהו נדחה מראיון אחד על רקע גיל בכדי להשפיע על האופן שבו הוא תופס את עצמו. כך שהמסרים שהחברה מפנה כלפינו בנוגע לגיל משפיעים על ההתנהגות, על הביטחון ועל הבריאות שלנו. כשזה מתחיל בגיל צעיר יחסית, בסביבות 50, פוטנציאל ההרס הוא רב."

יש עדיין מקצועות שבהם משתלם להיות מבוגר?

"אקדמיה זה אולי המקום היחיד שבו עוד בסדר להיות מבוגר. גם ברפואה, במשפט, בפוליטיקה ובפסיכולוגיה אנחנו מעדיפים אנשי מקצוע עם הרבה ניסיון, אבל ברוב התחומים זה בעייתי. אפליית הגיל משתנה ממקצוע למקצוע. יש ענפים שגילאי 30 או 40 זה כבר בעייתי. בהייטק זה הכי גרוע, משום שזה תחום צעיר יחסית, גם מבחינת המקצוע עצמו, ולכן פחות נפוץ למצוא שם אנשים מבוגרים. היום זה משתנה מעט, אבל זה תהליך איטי. כמוכן שמקצועות הבנויים על מראה פיזי או על יכולת פיזית מציבים רף גיל נמוך עוד יותר."

להחליף קריירה בגיל 50

חוק הפנסיה מאפשר לאנשים שעובדים במקצועות מאוד שוחקים לפרוש. למשל, נשים שעובדות במקצועות סיעודיים או גברים שעובדים במקצועות הבנייה. איש לא באמת מצפה שהם ימשיכו לעבוד בגיל מבוגר. "הקריטריון לא צריך להיות גיל, אלא מקצוע, מצב בריאותי, תפקוד קוגניטיבי ומצב כלכלי. מטפלות ובנאים צריכים לפרוש מהמקצוע הרבה לפני גיל 62 או 67, אולי אפילו בגילאי 40".

איך הם בדיוק ימצאו עבודה אחרת בגיל 50?

"ביטול חוק הפנסיה לא צריך להתרחש ללא שינוי חברתי שכולל יצירה של רשת ביטחון, הכשרות מקצועיות והכוונה מתאימה מטעם המדינה".

את באמת סבורה שאנשים יכולים לעבוד בלי סוף?

"כל עוד הם בריאים בגופם, בנפשם ומבחינה קוגניטיבית, הם צריכים שתהיה להם אפשרות להמשיך לעבוד. הקריטריון היחיד שצריך להכתיב את המשך עבודתם הוא כשירותם. ברגע שגיל הוא הקריטריון שקובע אם בן אדם יעבוד או לא, זו אפליה".

יכול להיות שהאנשים עצמם לא רוצים להמשיך לעבוד. בגיל מסוים הם רוצים לנוח, לבלות וליהנות מהנכדים

"אדם בן 67, שיודע מגיל 20 שהוא פורש בגיל מסוים, כבר לא ישנה את הדיסקט, כי ככה בעיניו צריכים להיות החיים. אנחנו צריכים לעבוד עכשיו על העתיד. צריך למצוא מקום גם לצעירים וגם למבוגרים בשוק התעסוקה. השינוי הזה הוא למען העתיד של כולנו. מה שבטוח זה שאם נמשיך בצורה הזאת, פנסיות לא יהיו לנו. כבר עכשיו לדור שלי, דור ה-X, כמעט לא יישאר כלום ודור ה-Y יהיה במצב גרוע עוד יותר".

ריח הנעורים

"בישראל 11% הם מעל גיל 65. בשנת 2040 זה יגדל ל-14%. אנחנו פחות מאותגרים מאשר אירופה, אבל כשמסתכלים על מצב הפנסיות, כבר היום ברור שהן לא יספיקו לדורות הבאים. בנוסף, זה לא ישים להסתמך על הצעירים שגם כך קשה להם. צריך לנטרל את התלות של המבוגרים בהם ולאפשר להם להיות עצמאיים".

מצד שני, היום נהוג לומר 40 זה ה-30 החדש, 50 זה ה-40 החדש וכולי.

"זה נכון שבערך מגיל 30 אנשים בדרך כלל תופסים עצמם צעירים יותר ב-13-10 שנים, וזה בהחלט דבר חיובי, כי זה מעיד על רווחה נפשית. אבל כשמגיעים לשוק העבודה זה אמביוולנטי. לא כל מי שחש עצמו צעיר אכן יגיש קורות חיים למשרות מסוימות, כי במקביל יכול להיות שהוא יחוש שהוא מבוגר מדי לתפקיד או חושש שיידחה על הסף. יש מי שהמשפט הזה משמש אותו רק כדי לדחות מעליו את הזקנה, כי לנעורים יש ערך חברתי-תרבותי גבוה יותר, אבל זה לא אומר שהוא אכן חש כך באמת. עדיין קיימים רבים שלא תופסים עצמם צעירים או כמי שמתאימים לתפקיד חדש, והם לא יעשו שינויים בתחומי התעסוקה ובכלל, כי הם הכניסו לעצמם לראש שהם מבוגרים מדי ללמוד משהו חדש".

מה החזון?

יצירת עולם לכל הגילים, עולם שבו גיל הוא לא קריטריון לקבלת החלטות משום סוג שהוא. אם בשנות ה-60 הייתה מהפכה פמיניסטית, עכשיו אני צופה שתהיה מהפכה על רקע של גיל.